

Geneze zločinů proti socialistické Jugoslávii a jejím občanům

Každý národ má právo na své sebeurčení, a to až do úplné samostatnosti a odtržení od státu vícenárodnostního. Je-li základem takového osamostatňování skutečně vlastenecké hnutí, pak bývá vše v pořádku, neboť takové hnutí především brání práva svého národa, aniž by ovšem omezovalo práva národů jiných. Přeroste-li však vlastenectví v nacionalismus a stane-li se základem národního sebeurčení hnutí nacionalistické, je zpravidla zle, neboť nacionalismus prosazuje svůj národ na úkor práv národů ostatních. K tomuto jevu bohužel došlo i na území bývalé Federativní socialistické republiky Jugoslávie. Velmi dobře, tudíž přesně, přehledně, srozumitelně a objektivně je tento proces popsán ve vyjimečné knize "Dějiny Chorvatska" autorů Jana Rychlíka a Milana Perenceviće, kterou v minulém roce vydalo Nakladatelství Lidové noviny ve známé edici Dějiny států. Vyjimečné proto, že doposud nic tak podrobného a objektivního o chorvatské historii nebylo v České republice napsáno. Na 576 stranách textu jsou popsány dějiny Chorvatska od nejstarších dob až do roku 2005. Nechybí ani speciální kapitoly o kulturním vývoji, o historii české a slovenské menšiny v Chorvatsku a chorvatské menšiny na Moravě i o historii vzájemných česko-chorvatských styků. Přes tento úctyhodný rozsah však v knize zbylo nemálo místa popisující historii Chorvatska v rámci socialistické Jugoslávie i v době osamostatnění (1990 - 2005) a mnoho sond do jugoslávské, srbské a bosenské problematiky (téměř 200 stran). Pisatel těchto řádků se proto rozhodl seznámit čtenáře Haló novin alespoň s nejdůležitějšími údaji souvisejícími s rozpadem socialistické Jugoslávie a na jejich pozadí i s jejich pomocí pojmenovat zločiny, ke kterým v letech 1982 - 1995 na území bývalé Jugoslávie došlo. Těm čtenářům, pro které by mohly být následující informace příliš stručné a nedostatečné, vřele doporučuje přečíst si celou knihu.

Zločin první a základní: nacionalismus vyvolaný antikomunismem a egoismem

Na stranách 354 - 355 autoři knihy Dějiny Chorvatska uvádějí důležité údaje o vzniku, resp. novém oživení nacionalistických hnutí v Jugoslávii v 80. letech minulého století:

"Zároveň s odklonem od ideje Jugoslávie jako federace jižních Slovanů byly hledány i jiné modely. V případě Srbska se jimi stávala hesla »Velkého Srbska«, návratu k tradičním hodnotám a rehabilitace četnického hnutí (toho četnického hnutí, které se v boji za obnovu Srby ovládané utilitární a královské Jugoslávie neštítilo jak zločinů na chorvatském obyvatelstvu a Titových partyzánech, tak i spolupráce proti nim s německými a italskými okupanty a v roce 1944 dokonce i s ustašovci - pozn. J. F.). »Antibyrokratická revoluce« se vyznačovala velkými lidovými shromážděními a velkosrbskou rétorikou. Brzy se objevil i »chorvatský faktor«, to když univerzitní profesor Vasilije Krestić vystoupil na stránkách tisku s tezí, že genocida Srbů v NDH (Nezavisne države Hrvatske, neboli ustašovském tzv. Nezávislém chorvatském státě - pozn. J. F.) nebyla jen důsledkem perverzní ustašovské politiky, ale měla svou genezi, která sahá až do 16. a 17. století, kdy se Srbové začali v Chorvatsku a Slavonii usazovat. Tak povstal mýtus o »genocidnosti« chorvatského národa. Srbská publicistika také znovu otevřela otázku počtu Srbů, kteří za války zahynuli v Jasenovci (ustašovském koncentračním táboře - pozn. J. F.). Genocida Srbů patří nepochybně k velkým zločinům ustašovského režimu, nicméně čísla, která se objevovala v osmdesátých letech v bělehradském tisku, byla mimo jakoukoliv realitu. Tak například generál Velimir Terzić se už v roce 1983 v jednom interview vyjádřil, že v Jasenovci zahynul milion Srbů (podle objektivizovaných údajů z knihy "Dějiny Chorvatska" se obětí ustašovského režimu a německých a italských okupantů na chorvatském území mělo stát kolem 330 000 Srbů, 108 000 Chorvatů, 28 000 Židů a 15 000 Rómů - pozn. J. F.)."

Vina nacionalistů ze Srbska za rozpad Jugoslávie je tedy jednoznačná. Přispěli k němu oživením monarchistické a buržoazní myšlenky Velkého Srbska, tedy Srbska v hranicích zahrnujících všechna území, na kterých žijí Srbové - bez ohledu na jiné jihoslovanské národy, které by se tak staly ve Velkém Srbsku neplnoprávnými národnostmi. Zaseli tak vítr, který přerostl v

bouři. Tato bouře vymazala z mapy Federativní socialistickou republiku Jugoslávii, v níž měli Srbové pro svou početní převahu mezi obyvatelstvem, na úřadech i v armádě velmi dobré, mnohdy výsadní postavení. Tu Jugoslávii, kde měli Srbové podle ústavy postavení státotvorného národa nejen v Srbsku, ale i v Chorvatsku, v němž tvořili čtvrtinu obyvatelstva. Souběžně s nacionalismem srbským se ovšem aktivizoval i nacionalismus chorvatský, silně zabarvený antikomunisticky (opět citace ze strany 355):

"V Chorvatsku se opoziční platforma (myšleno proti socialistické Jugoslávii - pozn. J. F.) v osmdesátých letech zformovala především z někdejších aktivistů z doby chorvatského jara (v mnohém podobného pražskému jaru, též z roku 1968 - pozn. J. F.), jako byli Marko Veselica, Dražen Budiša, Vlado Gotovac, Dobroslav Paraga, Franjo Tudjman a další. Disidentské hnutí bylo v Jugoslávii celkově slabé a až do poloviny osmdesátých let vůbec nesneslo srovnání například s opozicí v Polsku či Maďarsku, avšak důležitější bylo jeho důsledné rozdělení podle národnostních kritérií. Ani v Chorvatsku tomu nebylo jinak a přečanští Srbové (Srbové žijící v Chorvatsku - pozn. J. F.), pro které myšlenka samostatného Chorvatska nebyla přitažlivá, se opozičních aktivit nezúčastňovali. Aktivisté opozice na jedné straně požadovali zavedení demokracie, ale současně vystupovali i s nacionálními hesly o svrchovanosti a suverenitě a kritizovali neplnoprávné postavení Chorvatska a Chorvatů v Jugoslávii. Jejich stížnosti byly někdy opodstatněné, jindy nikoliv, chorvatská veřejnost však na ně každopádně dobře slyšela."

Jak je zřejmé z tohoto úryvku, dalšími viníky rozpadu socialistické Jugoslávie jsou nacionalisté chorvatští. Nezvolili cestu prosazování vlasteneckého programu v rámci socialismu a posilování členského postavení Chorvatska ve federaci, ale staronovou antikomunistickou cestu nacionalistické opozice proti všemu socialistickému a srbskému. Vybudili tím proti sobě srbský nacionalismus ve vlastní zemi - nacionalismus Srbů v Krajině - a přispěli tak k násilnému odtržení této části svazové republiky od Chorvatska. V knize Jana Rychlíka a Milana Perenceviće se o tom píše na str. 355 - 356 toto: "Ve stejné době se začali aktivizovat i přečanští Srbové, ovšem v opačném duchu. Ožila mezi nimi velkosrbská myšlenka (čili nikoliv o Srbsku v národních hranicích, ale zahrnující i všechna nesrbská území, kde žijí Srbové - pozn. J. F.). Na počátku června 1989 se uskutečnilo shromáždění krajinských Srbů (čili Srbů žijících v Chorvatsku v pohraniční oblasti zvané Krajina - pozn. J. F.) v obci Kosovo (nejde o Kosovo, kde se v roce 1389 uskutečnila známá bitva s Turky - pozn. Jan Rychlík), jehož účastníci vyvolávali heslo: »Zde je Srbsko«."

Jak je z předcházejících ukázek z knihy Dějiny Chorvatska patrné, rozpad Jugoslávie začal prakticky 2 - 3 roky po smrti Josipa Broze-Tita (zemřel 4. 5. 1980), a to nejen pod vlasteneckými hesly jednotlivých národů o národním sebeurčení, ale především pod vlivem nacionalistických hesel a manipulací, oživujících a zveličujících dávné křivdy a předsudky. Svou vinu na tom nenese jen antikomunistická opozice, ale také antikomunismem a nacionalismem ovlivnění komunističtí funkcionáři, o čemž je v knize Dějiny Chorvatska pojednáno na str. 354: "V roce 1986 se předsedou federální vlády stal bosenský Chorvat Branko Mikulić. Za jeho vlády došlo k ukončení přirozené generační výměny a nástupu nových elit. Ideologie beztržní společnosti a socialismu nebyla již přitažlivá nejen pro mladou generaci, ale ani pro stranické představitele. (...) Straničtí představitelé jednotlivých republik začali sami využívat nacionalistické rétoriky v mocenském boji mezi sebou. Mnozí z nich již nepočítali ani s trváním komunistického režimu, ani s další existencí Jugoslávie. Jako první se uvedenou cestou vydal předseda Svazu komunistů Slovinska Milan Kučan, v Chorvatsku zvolil v roce 1989 podobný kurs Ivica Račan. Velmi nebezpečný byl v tomto směru vývoj v Srbsku. Zde byl v únoru 1986 zvolen předsedou Svazu komunistů Srbska dosavadní šéf bělehradské stranické organizace Slobodan Milošević, který odstavil nacionálně umírněného Ivana Stamboliće."

Jak je tedy zřejmé ze všech předcházejících citací, u zrodu nacionalismu stál antikomunismus, čili nenávisť vůči komunistické teorii i praxi. Nejen v případě Jugoslávie se na jeho šíření podíleli nejen ti, kterým byla idea socialismu a komunismu vždy bytostně cizí, ale i ti z funkcionářů a členů Svazu komunistů Jugoslávie, pro které přestala být měřítkem národnostních, sociálních i morálních hodnot, a to pod vidinou zachování či prosazení vlastní moci a výhod. Tudíž ani antikomunismus se v Jugoslávii neobjevil zčista jasna. Jak je zřejmé, vyrostl jak z egoismu

vůdců (lhostejno, zda z řad opozice či funkcionářů Svazu komunistů Jugoslávie), ženoucích se na vlně antikomunismu a nacionalismu za vlastními sobeckými zájmy, tak i z egoismu "těch dole", toužících po lepším uplatnění na úkor jiných. Z individualistických egoismů pak bylo pro nacionalistickou propagandu poměrně snadné vymodelovat skupinová sobectví. To když se začalo spekulovat o tom, který národ doplácí na ten druhý: kupř. jak mnoho museli Srbové obětovat ze svého národního potenciálu ve prospěch společné jugoslávské myšlenky, nebo jak bohatí Slovinci či Chorvaté (podnikající v námořním obchodu a přímořské turistice) nemohli pod "srbským jhem" bohatnout ještě více, jak nemohli zahraniční gasarbeitři doma dostatečně zúročit (zkapitalizovat) svá devizová konta a pod. A o tom to je! Vášně nevědomých i příliš vědomých, podvádějících i podvedených mohly konečně vzplát naplno!

Zločin druhý: falzifikace dějin a morálních hodnot

Nacionalismus by nikdy nemohl mít tak závažné důsledky, kdyby se neopíral o předsudky, jednostranné a neobjektivní oživování starých křivd, mýty, polopравdy i zjevné lži a kdyby pod falešnými důvody lidem nevnucoval záměny morálních hodnot. Jakkoliv se každý z jugoslávských národů (resp. nacionalistů v jejich řadách) provinil překrucováním vlastních dějin i dějin společného soužití, počáteční a snad také nejhorší "práci" na tomto poli demagogie vykonali nacionalisté chorvatští.

V knize Dějiny Chorvatska je na str. 366 uvedeno, že "v krátké době byly v Záhřebu a dalších městech urychleně odstraněny všechny symboly připomínající socialismus a přátelství mezi národy Jugoslávie. Zmizely názvy ulic pojmenované podle hrdinů národně osvobozenického boje, různých srbských velikanů či postav spojených s mezinárodním komunistickým hnutím. (...) Bouři nevole mezi částí obyvatelstva naproti tomu vyvolalo přejmenování »Náměstí obětí fašismu« na »Náměstí chorvatských hrdinů«. Skuteční demokraté se oprávněně obávali, že jde o první pokus relativizovat oběti ustašovského režimu a pak tento režim rehabilitovat. Sám Tudjman (účastník národně osvobozenického boje, generál jugoslávské armády a prezident Chorvatska v letech 1990 - 1999 - pozn. J. F.) přilil oleje do ohně, když veřejně prohlásil, že »nezávislý chorvatský stát nebyl jen výtvor kolaborantů a fašistický zločin, ale i výraz tužeb chorvatského národa po svém vlastním státě«. Počátkem roku 1990 se také do Chorvatska vrátila řada ustašovských emigrantů, kteří zde začali šířit »pravdu« o NDH. Publikace vydávané těmito kruhy zastíraly zločinecký charakter ustašovského režimu, jeho zločiny se snažily vydávat za obranné akce proti četníkům a komunistům, se kterými v rozporu se skutečností ztotožňovaly celý odboj vůbec. Tudjman sám vystoupil s myšlenkou usmíření všech Chorvatů: někdejší partyzáni a ustašovci, respektive jejich děti a vnuci, si měli podat ruce a budovat nový chorvatský stát. Takové usmíření ovšem bylo těžko myslitelné v situaci, kdy někteří ustašovci veřejně označovali bývalé odbojáře za zločince, kteří za války bojovali proti »vlastnímu« státu." (Je namístě, že přívlastek "vlastnímu" dali autoři knihy do uvozovek - tzv. Nezávislý chorvatský stát byl totiž násilným dílem pouhých 4000 ustašovců a bez trvalé německé a italské okupace se nemohl udržet.)

Zločin třetí: předčasné uznání nezávislosti

V případě vyhlášení nezávislosti Chorvatska došlo na domácí i mezinárodní scéně ke křížení dvou nezadatelných práv: práva národa (Chorvatů) a jeho území (Chorvatska) na sebeurčení až po úplnou nezávislost (odtržení od Jugoslávie) a práva občanů mezinárodně uznávané Jugoslávie na její zachování a na zachování občanské příslušnosti k ní. Tohoto práva (nikoliv národnostního, ale občanského) hodlali využít Srbové, žijící na území Chorvatska. Je zřejmé, že mezinárodní společenství v duchu principů OSN a Helsinek 1975 mělo zachovat nestrannost a zdrženlivost a ponechat vyřešení tohoto sporu na občanech Jugoslávie a Chorvatska - pouze ohlídat, aby byl tento spor řešen tak, aby nebyla porušena mezinárodní, národnostní a občanská práva. Bohužel, nestalo se tak. Naopak: jednostrannou podporou Chorvatska a předčasným uznáním jeho nezávislosti (ještě před dořešením sporných otázek) došlo k vměšování do vnitřních záležitostí Jugoslávie a k porušení

práv národnostních i občanských. Jak je na str. 376 Dějin Chorvatska správně uvedeno, Ivi podíl na tom měl německý kapitál, toužící opět získat, a to v předstihu před konkurencí, pozice ve staré sféře německého mocenského vlivu:

"Počátkem června 1991 dospěly přípravy k vyhlášení samostatnosti Chorvatska a Slovinska do své konečné fáze. Chorvatsku a Slovinsku se podařilo získat pro svou nezávislost podporu Spolkové republiky Německa a Rakouska. Obě republiky se rozhodly, že vyhlásí nezávislost 25. června 1991 a následně se vzájemně diplomaticky uznají. 24. června německá vládnoucí křesťansko-demokratická unie ústy svého předsedy Helmuta Kohla vydala prohlášení, že se »neztotožňuje s 12 představiteli ES ve věci (odmítavého) stanoviska k uznání nezávislosti Chorvatska a Slovinska«. Protože Helmut Kohl byl současně spolkovým kancléřem, znamenalo toto prohlášení ve skutečnosti příslib uznání obou republik ze strany Německa. Stejné stanovisko, byť oficiálně neformulované, zaujal i rakouský kancléř Alois Mock. Následujícího dne - 25. června - pak parlamenty Slovinska a Chorvatska vyhlásily samostatnost".

I když se ES podařilo dohodou z Brioni 7. 7. na tři měsíce pozastavit vyhlášení samostatnosti Slovinska a Chorvatska a i když mezinárodní konference o Jugoslávii, která se sešla v Nizozemí v září 1991, prakticky v souladu se Závěrečným paktem o bezpečnosti a spolupráci podepsaným v Helsinkách v roce 1975 stanovila tři principy pro uznání nezávislosti nástupnických států Jugoslávie (1. neuznat žádné násilné změny stávajících hranic, 2. zajistit ochranu všech práv obyvatel Jugoslávie a 3. respektovat jejich legitimní tužby), bylo to opět Německo, které tyto dohody a principy porušilo. V Dějinách Chorvatska na to téma Jan Rychlík a Milan Perencević poznamenali: "Na vrcholné schůzce ministrů zahraničí ES v Haagu 16. prosince 1991 německý ministr zahraničních věcí Hans-Dietrich Genscher prohlásil, že jeho vláda není již schopna nadále odolávat tlaku veřejného mínění na uznání Chorvatska a Slovinska. Po několikahodinové debatě pak Německo prosadilo rezoluci, umožňující uznání obou republik. Navíc 23. prosince Německo oznámilo, že obě republiky uzná bez ohledu na případný odlišný postoj ostatních členů Společenství. Ve snaze zabránit roztržce pak i ostatní státy nakonec s uznáním podmíněčně souhlasily". K uznání Chorvatska tak bylo přistoupeno v době, kdy tato země nebyla schopna ani ochotna zaručit národnostní práva Srbů.

Tento zločinný postup byl znovu realizován v případě prosazení nezávislosti Bosny a Hercegoviny. V této jugoslávské republice byla situace o to složitější, že na jejím území mělo být zaručeno soužití tří národů: Bosňáků (nesprávně Muslimů) jakožto Slovanů původně muslimského vyznání, pravoslavných Srbů a katolicky orientovaných Chorvatů. Ačkoliv pojátkem všech těchto národů v Bosně a Hercegovině je společný jazyk (srbochorvatština), muselo být od počátku zřejmé zejména to, že Bosňáci (Muslimové) - jakkoliv málo početní - jsou původní obyvatelé Bosny a Hercegoviny, zatímco Srbové a Chorvaté mohou být vůči nim v této zemi pouze menšinami (neboť Srbové jsou státotvorným národem v Srbsku a Chorvaté v Chorvatsku). Bosňáci (Muslimové) měli proto právo požadovat nezávislost Bosny a Hercegoviny, nicméně jen za předpokladu, že stejná národnostní práva, jaká chtějí mít v této zemi, zajistí i zde žijícím Srbům a Chorvatům.

Jak je na str. 386 Dějin Chorvatska zdůrazněno, "o uznání BiH usilovaly především Spojené státy" bez valného zájmu o národnostní práva Chorvatů a Srbů, přičemž stejně tak se chovala muslimská Strana demokratické akce Aliji Izetbegoviće. Mezinárodní společenství sice odmítlo 15. ledna 1992 uznat nezávislost Bosny a Hercegoviny, avšak nikoliv z tohoto důvodu, ale "s odůvodněním, že není jasné, zda si takovou samostatnost většina obyvatel Bosny přeje" (str. 386). Když pak Bosňáci (Muslimové) a hercegovinští Chorvaté na základě jednostranně vyhlášeného referenda 3. března 1992 nezávislost Bosny a Hercegoviny vyhlásili, aniž by předtím jednali s bosenskými Srby o zajištění jejich národnostních práv, oznámila právě nově vznikající Evropská unie, že její státy uznávají Bosnu a Hercegovinu s platností od 7. dubna 1992. Jak autoři knihy Dějiny Chorvatska správně na str. 386 uvádějí, "důsledkem nepromyšleného uznání Bosny a Hercegoviny jako jednotného státu mohl být tak jedině další etnický konflikt".

Zločin čtvrtý: utilitarismus a náboženský fanatismus

Příčinou, proč EU tak spěchala na uznání nezávislosti Bosny a Hercegoviny, aniž by byla garantována národnostní práva všech obyvatel této republiky, bylo to, že šla na ruku neuvážené politice muslimského vedení v Sarajevu a jako kapitalistická byla nepřátelsky podjatá proti Srbům jako "socialistickému" zbytku Jugoslávie (přívlastek "socialistická" byl z názvu Jugoslávie odstraněn až 29.4.1992). To, vědomo si toho, že Bosňáci (Muslimové) tvoří pouze 43, 77% obyvatel tohoto státu a že by si tudíž tradiční nacionalistickou politikou mohlo proti sobě poštvat případnou většinu (Chorvaty a Srby dohromady), vsadilo na zdánlivý úplný opak takového nacionalismu - čili na mocenské ovládnutí země Muslimy z jednoho centra (Sarajeva) jako údajně nezbytného předpokladu pro zajištění občanských práv údajně všech jejích obyvatel (a s popřením jejich práv národnostních jako práv v bosenském případě zřejmě příliš kontroverzních či nerealizovatelných).

Stejně tak nerealistické a pro Srby i Chorvaty nepřijatelné musely být i neuvážené myšlenky a sny muslimských politiků o Bosně a Hercegovině jako o muslimském státě (státě s muslimskou vírou) na Balkáně, které do této země přilákaly fanatické dobrovolníky z různých muslimských zemí, kteří chápali národnostní konflikt v Bosně a Hercegovině jako džihád, tzn. svatou válku na obranu islámu. Jejich přítomnost neměla nic společného ani se spravedlivým řešením národnostních problémů, ani s budováním moderní občanské společnosti a přispěla tak k eskalaci zbytečného násilí.

Zločin pátý: označit celý národ za viníka

Již bylo vzpomenuáno, že srbský nacionalismus zplodil mýtus o tzv. genocidnosti chorvatského národa, tzn. o jeho téměř genetických sklonech nenávidět vše srbské a vyvražďovat srbské obyvatelstvo. Tento mýtus zcela opomenul etapy ve vzájemné srbsko-chorvatské historii, v níž oba dva národy intenzivně a přátelsky spolupracovaly a sbližovaly se (např. při společném boji proti Turkům, v období národního obrození, v bojích za společný stát i při soužití v Jugoslávii). Ale ani Srbové se nevyhnuli této nálepce nepřátel veškerého pokroku, když je za viníky všeho zlého označil celý Západ, který pak prostřednictvím EU a NATO proti nim rozpoutal otevřené nepřátelství (zjevné začalo být při jednostranné podpoře zájmů Muslimů a Chorvatů v Bosně a Hercegovině, následovala otevřená agrese NATO proti Jugoslávii a vše vyvrcholilo útoky na územní integritu Srbska - čili jednostrannou podporou kosovských Albánců a nezávislosti Kosova). Důsledkem toho byly teroristické a válečné konflikty, jejichž oběťmi se stalo mnoho nevinných lidí a které si vyžádaly dalekosáhlé materiální, kulturní a morální škody. Přitom je nutné mít vždy na paměti, že označit nějaký národ za původce zla je nemožné hned ze tří důvodů. Za prvé: v žádném národě nejsou zločinci všichni, ale jen někteří, ne všichni jsou "zlí", existují i "dobří". Za druhé: každý národ je třídně strukturován - vedle těch, kteří jsou ovládáni a manipulováni, jsou tu ti, kteří ovládají a nesou tedy odpovědnost za důsledky svých mocenských a manipulativních kroků. Za třetí: žádný takto třídně strukturovaný národ nežije ve vzduchoprázdnu, je ovlivňován mocenskými zájmy zvenčí: kapitalistický Západ pomohl především kapitalismu přizpůsobivějším a více vyhovujícím Slovincům a Chorvatům proti údajně bolševickým či socialisticky orientovaným Srbům - ovšem v době, kdy už takovými nebyli, z čehož jasně vyplývá, že v egoistickém boji o trhy, zisky a sféry ideologického vlivu kapitalismu ve skutečnosti vůbec nejde o spravedlnost ani na poli národnostním, ani na poli dodržování občanských práv.

Zločin šestý, nutně následující: etnické čistky a genocida civilního obyvatelstva

Geneze a gradace všech dosud zmíněných zločinů nemohly mít ani v případě rozpadající se a kapitalizující Jugoslávie jiné vyústění než ve zjevné a konkrétní zločiny proti lidskosti. Přestože publikace Dějiny Chorvatska (jak už sám název vypovídá) je jednostranně orientována na dějiny Chorvatů, nemohli její autoři nepřinést (alespoň v rámci týkajícím se dějin Chorvatů) příklady takových zločinů. Nacionalismus, lži, spěch s vyhlášováním nezávislosti Chorvatska a Bosny a Hercegoviny bez toho, že by jak teoreticky (právně, ústavně) i fakticky (mocensky) byla na těchto

územích zajištěna národnostní, náboženská a občanská práva, stejně tak jako jednostranná vměšování Západu, přerostly na mnoha místech ve faktické zločiny proti lidskosti - nejprve v Chorvatsku (1990 - 1992), poté v Bosně a Hercegovině (1994 - 1995) a téměř souběžně opět v Chorvatsku, při vojenských operacích chorvatské armády Blesk (násilném obsazení západní Slavonie) a Bouře (násilném obsazení Republiky Srbská Krajina) v roce 1995.

Vše začalo útoky na Chorvaty žijící v chorvatských vesnicích na území Srbské autonomní oblasti v Chorvatsku na jaře 1991. Na odpověděly chorvatské extremistické síly, které začaly po 8. 7. vyhánět Srby ze Slavonie. Na to reagovali srbsí četníci (paravojenské dobrovolnické jednotky vedené předsedou Srbské radikální strany Vojislavem Šešeljem a mezinárodně hledaným zločincem Želko Ražnatovićem zvaným Arkan) masovými zločiny na chorvatském obyvatelstvu v oblasti východní Slavonie a Baranje. V červenci a srpnu vytvořilo několik tisíc členů Chorvatské strany práva vlastní oddíly, nazvané Chorvatské ozbrojené síly (Hrvatske obrambene snage - HOS). Ty navázaly na ustašovské hnutí, jejich příslušníci nosili ustašovské symboly i Paveličovy fotografie a dopouštěli se násilí na srbském obyvatelstvu. Když se v červenci 1991 chorvatsko-srbský konflikt rozhořel ve válku, přidala se k násilí na civilním obyvatelstvu i Jugoslávská národní armáda, a to dělostřeleckým bombardováním Vukovaru. Dne 6. července srbsí povstalci vypálili chorvatskou vesnici Čelje mezi Vinkovcemi a Osijekem, odkud předtím vyhnali veškeré chorvatské obyvatelstvo. 26. července bylo v Kozibrodu na Uně zavražděno 10 chorvatských policistů a dalších 17 civilistů z nedalekých obcí Struga a Kuljani. Pravděpodobně šlo o akci dobrovolníků pod vedením Dragana Vasiljkoviče, srbského navrátilce z Austrálie. Dne 13. září na mostě přes řeku Korare u Karlovců zabil chorvatský voják 13 srbských zajatců, v Gospići bylo v říjnu pobito asi 120 Srbů, ve vesnici Pakračka Poljana v západní Slavonii speciální chorvatská jednotka zavraždila nejméně 22 zajatců a civilních osob. Když Vukovar 18. listopadu 1991 padl do srbských rukou, odvěkli Srbové z městské nemocnice 260 raněných zajatců a za městem je popravili. Stovky Chorvatů byly nahnány do internačních táborů a město bylo značně pobořeno. Z hlediska vojenského i etnického se ukázalo jako zcela nesmyslné ostřelování Dubrovníku dalekonosnými děly JNA, umístěnými v Černé Hoře.

I když šlo o strašné zločiny, byla chorvatsko-srbská válka (v Chorvatsku demagogicky označovaná jako vlastenecká) pouhým prologem k daleko horší válce bosenské. Zatímco v prvně jmenovaném konfliktu zahynulo údajně v Chorvatsku (do konce roku 1992) 6442 osob, pouze boje mezi Bosňáky (Muslimy) a Chorvaty v Bosně a Hercegovině v roce 1994 si vyžádaly na 10 000 Chorvatů a muslimských obětí bylo údajně ještě více. V létě 1992 začali Chorvaté v Bosně pod vlivem příchodu muslimských bojovníků za džihád tvořit vlastní ozbrojené síly (Srbové v Bosně tou dobou už měli vlastní ozbrojené síly také). Jak autoři uvádí na str. 387 - 388, tyto jednotky "se od léta 1993 dostávaly do dalších ozbrojených střetů nejen se Srby, ale i s Muslimy. (...) Boje byly opět provázeny na obou stranách vyháněním civilistů a pácháním různých excesů". Na str. 392 pak pokračují: "28. srpna 1995 došlo v Sarajevu, rozděleném městě, ve kterém již od roku 1992 probíhaly boje, k výbuchu několika granátů na tržišti. Při incidentu zahynulo 37 osob a dalších 85 bylo zraněno. Ačkoliv incident nebyl nikdy řádně vyšetřen, představitelé místních sil UNPROFOR označili za původce bosenské Srby. Dva dny poté pod záminkou ochrany civilního muslimského obyvatelstva zahájilo letectvo NATO útoky na pozice bosenských Srbů. Nálety ochromily bojeschopnost jednotek Republiky Srbské v Bosně, čehož okamžitě využila chorvatská armáda. Na základě splitské dohody z 22. července byl do Bosny vyslán expediční sbor, který v součinnosti s armádou BiH a jednotkami HVO (Hrvatsko vijeće odbrane, Chorvatského výboru obrany - pozn. J. F.) zahájil další ofenzivu v prostoru západní Bosny. Během 14 dnů obsadily tyto spojené síly území o rozloze asi 4000 km². Z do té doby převážně srbských měst Bosanski Petrovac, Ključ, Sanski Most, Jajce, Mrkonjić Grad prchalo v panice srbské obyvatelstvo, které se snažilo dostat pod ochranu vojsk RSB (Republiky Srbské v Bosně - pozn. J. F.) v Banje Luce."

Násilí na srbském civilním obyvatelstvu však neměl být konec ani během operací Blesk a Bouře - při násilném obsazování srbských enkláv v Chorvatsku v roce 1995. Jak je v Dějinách Chorvatska na str. 393 a 394 uvedeno "chorvatské veřejné mínění a částečně i západní média byly náchylné tyto čistky ospravedlňovat právě terorem novodobých četníků proti chorvatskému

obyvatelstvu, avšak takováto argumentace nemůže mít v civilizovaném světě místo. Čistky začaly už při zahájení ofenzivy. Prezident Tudjman sice vyzval srbské obyvatelstvo, aby neopouštělo své domovy a nemělo obavy z přicházející chorvatské armády, je však otázka, zda to skutečně mínil vážně. Na obyčejné občany se sice měla vztahovat amnestie, avšak záhřebský režim se netajil tím, že angažovanější separatisté budou přísně potrestáni, přičemž postih byl slibován například i za službu v armádě RSK (Republiky Srbská Krajina - pozn. J. F.), ačkoliv se doplňovala mobilizací. Většina Srbů každopádně Tudjmanovým slovům celkem oprávněně nevěřila a uposlechla výzvy vedení RSK, aby odešla do Bosny. Před krajinskými Srby vyvstal znovu přízrak ustašovské genocidy z roku 1941, který vedení RSK a někteří představitelé pravoslavné církve ve své propagandě ještě přižívovali. Ovšem chorvatské jednotky neudělaly nic, aby jejich odchodu bránily. Právě naopak osvobození a reintegrace Krajiny byly cílevědomě prováděny tak, aby se maximálně snížil počet srbského obyvatelstva. Už samotný hlavní útok na RSK začal několikahodinovým dělostřeleckým ostřelováním Kninu s cílem zastrašit maximálně civilní obyvatelstvo a přimět ho k útěku, obdobná situace se opakovala i jinde. (...) Počet Srbů vyhnaných z Krajiny se odhaduje na 100 000 - 150 000 osob. Do zcela vylištěných vesnic pak přicházely polovojeenské bojůvky a různé kriminální živly, které rabovaly a terorizovaly zbývající srbské obyvatelstvo. Podle chorvatských oficiálních údajů bylo během akce "Bouře" a bezprostředně po ní zavražděno zcela bezdůvodně asi sto srbských civilistů, podle Chorvatského helsinského výboru však činil jejich počet asi 600 osob.

Ještě horší situace nastala v západní Bosně. Před postupujícími jednotkami Armády BiH, chorvatské armády a především HVO uteklo asi 90 000 Srbů. Ti se dostali do prostoru Banja Luky, odkud zase vyhnali zbytky Muslimů a Chorvatů. Asi 20 000 takto postižených Chorvatů se uchýlilo do Chorvatska. Vláda jim slíbila veškerou pomoc, ačkoliv musela vědět, že tento slib nebude moci splnit.

Ačkoliv chorvatská vláda v následujících letech na nátlak ze zahraničí opakovaně slíbila, že umožní srbským uprchlíkům návrat, až do pádu vlády HDZ (Chorvatského demokratického spolenectví - pozn. J. F.) si počínala neobyčejně liknavě a dělala naopak všechno možné pro to, aby se Srbové již nevrátili. Nehledě na fakt, že amnestie nebyla úplná a že na podzim 1995 došlo dokonce k procesům se Srby za jejich službu v armádě RSK, Srbové se často neměli ani kam vracet, protože Chorvaty z Bosny vláda v roce 1995 usídlovala v západní Slavonii především v jejich opuštěných domovech. V Krajíně, do které přišlo jen málo Chorvatů, zase navrátilci našli často své domy vypálené, a tak se museli nakonec většinou stejně vystěhovat."

Spoluvina jugoslávských komunistů

Spoluvina jugoslávských komunistů za rozpad společného státu a za zánik socialismu je nepřehlédnutelná. Ovšem nejenom v tom smyslu, že dostatečně nečelili nacionalismu, antikomunismu a egoismu, nebo že někteří dokonce sami socialismus a přátelství mezi národy zradili. Ale také v tom smyslu, že za 55 let své vlády v Jugoslávii nedokázali uvést do života země takové principy a systémové prvky, které by dokázaly uvedenému procesu zabránit nebo ho alespoň zmírnit.

Po oslavných řečech o bratrství jihoslovanských národů mělo následovat zavedení etnické samosprávy na všech úrovních státní správy a samosprávy - od centra až po nejposlednější vesnici. Na složité etnické rozvrstvení v některých regionech a na nacionální animozity a křivdy zejména z doby druhé světové války mělo být reagováno tím, že v multietnických obcích (lhostejno, v jaké části Jugoslávie se nacházely) měly být vedle obecních samospráv zřízeny také místní etnické samosprávy v nich žijících menšin, které by se jejich prostřednictvím spolupodílely na řešení místních záležitostí, včetně národnostních. Federalizace Jugoslávie bez těchto opatření byla jen hrubě nedokonalým projektem, než aby dokázal odpovědět na skutečné národní a národnostní tužby všech jihoslovanských etnik.

Podobně komunisté neuspěli ani s řešením prohlubujících se ekonomických a sociálních disproporcí mezi republikami, skupinami občanů i jednotlivci i dalších hospodářských potíží zejména v 80. letech minulého století. Zejména pravicoví kritici mají tendenci svalovat vinu za tyto potíže na existenci podnikových samospráv, přičemž zcela přehlížejí, že

takových potíží vrcholících zánikem socialismu nezůstaly ušetřeny ani ostatní socialistické země, v nichž obdoba jugoslávských podnikových samospráv neexistovala. Na vině tedy nebyla podniková samospráva jako taková, ale některé chybné principy a parametry uplatňované při její realizaci. Tak např. byla obviňována z nezaměstnanosti, což ovšem pramenilo jednak z toho, že vedle státních podniků v zemi neexistovaly také výrobní samosprávy skutečných spoluvlastníků (čímž neexistovaly ani konkurenční prostředí a pracovní trh mezi nimi), jednak z toho, že ve státních podnikových samosprávách stát neudržel kontrolu nad počty jejich pracovníků a garantovanou minimální mzdou. Je tedy zjevné, že nejen z národnostního, ale také z ekonomického a správního hlediska bude tragický osud socialistické Jugoslávie představovat i nadále (pro budoucí komunistické samosprávné hnutí ovšem zvlášť) trvalý zdroj poučení.

Jindřich Fajt 6. 6. 2008